

KINH TẾ CHIA SẺ VÀ QUYỀN TỰ DO KINH DOANH

Chu Thị Hoa*

* TS. Phó Viện trưởng Viện Khoa học pháp lý, Bộ Tư pháp.

Thông tin bài viết:

Từ khóa: Kinh tế chia sẻ, quyền tự do kinh doanh, cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư.

Lịch sử bài viết:

Nhận bài : 23/12/2020
Biên tập : 08/01/2021
Duyệt bài : 10/01/2021

Article Information:

Keywords Sharing Economy, Business Freedom, Fourth Industrial Revolution

Article History:

Received : 23 Dec. 2020
Edited : 08 Jan. 2021
Approved : 10 Jan. 2021

Tóm tắt:

cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ 4 dẫn đến sự ra đời của những ngành nghề kinh doanh mới dựa trên nền tảng kỹ thuật số theo mô hình kinh tế chia sẻ. Đây là những ngành nghề kinh doanh được đánh giá là có nhiều tiềm năng để phát triển tại thị trường Việt Nam. Tuy nhiên, trên thực tế, các doanh nghiệp kinh doanh các ngành nghề mới này còn gặp phải nhiều khó khăn do sự hạn chế, bất cập của khung pháp lý hiện hành. Trong phạm vi bài viết này, tác giả trình bày, phân tích việc hiện thực hóa quyền tự do kinh doanh trong mô hình kinh tế chia sẻ, qua đó góp phần thúc đẩy phát triển mô hình này ở Việt Nam.

Abstract:

The 4th industrial revolution leads to the announcement of new businesses based on a digitally-based sharing economy. This industry considered to have great potentials for development in Vietnam. However, in practice, the enterprises trading in this new industry still face several difficulties due to the limitations and shortcomings of the current legal framework. In the scope of this article, the author provides an introduction and analysis of the realization of business freedom in the sharing economic model, thereby promoting the development of this industry in Vietnam.

1. Sự phát triển của mô hình kinh tế chia sẻ tại Việt Nam

Mô hình và các hoạt động của nền kinh tế chia sẻ đã xuất hiện khá lâu trên thế giới, nhưng chỉ đến khi cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư bùng nổ với các thành tựu phát triển của khoa học - công nghệ, công nghệ thông tin thì mô hình kinh tế này mới có những bước phát triển đột phá, được coi là yếu tố cốt lõi của nền kinh tế số hiện nay. Kinh tế chia sẻ là một phương thức mới trong huy động, phân bổ, khai thác và sử dụng có

hiệu quả nguồn lực cho phát triển kinh tế bởi các loại hình doanh nghiệp hoạt động theo mô hình này chủ yếu khai thác các yếu tố tài nguyên sẵn có của người dùng trên nền tảng công nghệ. Tại Việt Nam, thời gian gần đây, thuật ngữ “nền kinh tế chia sẻ” được đưa ra bàn luận trên nhiều diễn đàn, với một số mô hình kinh doanh dựa trên nền tảng ứng dụng công nghệ số như ứng dụng gọi xe Grab, Be, Go Việt, dịch vụ du lịch và khách sạn, dịch vụ chia sẻ phòng ở như Airbnb, Luxstay... Trong điều kiện của Việt Nam, “kinh tế chia sẻ” có

thể được hiểu là một phương thức kinh doanh mới của kinh doanh ngang hàng, một hệ thống kinh tế mà ở đó tài sản và dịch vụ được chia sẻ cho nhiều người sử dụng trên thị trường thông qua việc sử dụng các nền tảng số¹.

Trên thế giới, các doanh nghiệp kinh doanh dựa trên mô hình kinh tế chia sẻ đã đạt những thành công đáng kể. Airbnb – dịch vụ chia sẻ nhà ở cho người đi du lịch, Uber – taxi cộng đồng, Kickstarter – gọi vốn từ cộng đồng... là những cái tên đã không còn quá xa lạ và đã có chỗ đứng nhất định trong giới công nghệ. Tại Việt Nam, mặc dù kinh tế chia sẻ chưa thực sự bùng nổ nhưng việc cho thuê những tài sản ít sử dụng đã và đang tồn tại. Một khảo sát của Công ty Nielsen, trong hơn 30.000 người tiêu dùng trực tuyến trên 60 quốc gia ở châu Á - Thái Bình Dương, châu Âu, châu Mỹ Latinh, Trung Đông, châu Phi và Bắc Mỹ cho thấy, kinh tế chia sẻ đang bắt đầu khởi phát, mở rộng trong các lĩnh vực và Việt Nam là một trong những nước có tiềm năng lớn để phát triển mô hình này. Theo khảo sát của Nielsen, cứ bốn người Việt Nam được hỏi thì có ba người cho biết thích ý tưởng kinh doanh về mô hình này; 76% cho biết sẵn sàng tận dụng các sản phẩm và dịch vụ chia sẻ; chỉ có 18% từ chối chia sẻ tài sản cá nhân của mình².

Thực tế tại thị trường Việt Nam hiện nay, kinh tế chia sẻ chưa phát triển mạnh như ở nhiều nước, nhưng mô hình kinh tế

mới này cũng đã xuất hiện và có nhiều tiềm năng để phát triển. Một số loại hình kinh tế chia sẻ đã xuất hiện ở Việt Nam, trong đó nổi lên ba loại hình dịch vụ: (1) Lĩnh vực vận tải với dịch vụ chia sẻ phương tiện giao thông (như Grab, Go Viet, Dichung, Fastgo, Be v.v.); (2) Dịch vụ lưu trú, du lịch (như Airbnb, Travelmob, Luxstay); (3) Lĩnh vực tài chính với dịch vụ cho vay ngang hàng (chủ yếu tập trung vào các doanh nghiệp Fintech). Ngoài ra, nhiều dịch vụ khác cũng đã được hình thành như chia sẻ không gian làm việc (coworking space), chia sẻ lao động và việc làm, v.v.³

- Trong lĩnh vực vận tải, các doanh nghiệp hoạt động theo mô hình kinh tế chia sẻ đã huy động một số lượng lớn phương tiện vận tải (ô tô, xe máy) của cá nhân, đơn vị kinh doanh tham gia vào loại hình dịch vụ vận tải trực tuyến (Grab, Gojek, Dichung, Fastgo, Be). Trong 2 năm (tháng 01/2016 - 01/2018), thực hiện Đề án thí điểm “Triển khai ứng dụng khoa học công nghệ hỗ trợ quản lý và kết nối hoạt động vận tải hành khách theo hợp đồng” (Grab car), cả nước đã có 866 đơn vị vận tải (doanh nghiệp, hợp tác xã vận tải) với 36.809 phương tiện và thu hút hàng chục ngàn lao động tham gia⁴. Báo cáo nghiên cứu về nền kinh tế số Đông Nam Á năm 2019 của Google, Temasek Holdings, Bain&Co nhận định, quy mô thị trường gọi xe và giao đồ ăn trực tuyến tại Việt Nam đạt

1. Trung tâm Thông tin – Tư liệu, Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương, *Chuyên đề số 14: Quản lý nhà nước trong nền kinh tế chia sẻ: Kinh nghiệm quốc tế và gợi ý cho Việt Nam*, tr. 4. Xem thêm TS. Chu Thị Hoa “Kinh tế chia sẻ trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 và một số yêu cầu về xây dựng pháp luật ở Việt Nam hiện nay”, Tạp chí Nghề luật, số 7/2019, tr. 24-31.

2. Nguyễn Thị Loan, *Kinh tế chia sẻ, tiềm năng và thách thức đối với Việt Nam*. Nguồn: <http://tapchitaichinh.vn/nghien-cuu-trao-doi/kinh-te-chia-se-tiem-nang-va-thach-thuc-doi-voi-viet-nam-301322.html>, truy cập ngày 10/6/2019.

3. TS. Chu Thị Hoa “Kinh tế chia sẻ trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 và một số yêu cầu về xây dựng pháp luật ở Việt Nam hiện nay”, Tạp chí Nghề luật số 7/2019, tr. 24-31.

4. Bộ Kế hoạch và Đầu tư, *Dự thảo Báo cáo đánh giá tác động của một số loại hình kinh tế chia sẻ chính tới nền kinh tế*, tr. 5. Nguồn: <http://www.mpi.gov.vn/Pages/tinbai.aspx?idTin=48375&idcm=140>, truy cập ngày 03/2/2021.

doanh thu 1,1 tỷ USD vào năm 2019, tăng hơn 5 lần so với năm 2015 (200 triệu USD) và dự báo đạt 4 tỷ USD vào năm 2025...⁵. Trong đó, đáng lưu ý là ngoài việc sử dụng phương tiện, tài sản nhân rồi để đưa vào kinh doanh, có một tỷ lệ đáng kể là các phương tiện, tài sản được đầu tư mới cho mục đích kinh doanh theo mô hình kinh tế chia sẻ.

- Trong lĩnh vực lưu trú du lịch, ước tính đến tháng 1/2019 đã huy động được khoảng 18.230 cơ sở lưu trú tham gia mô hình Airbnb và còn nhiều cơ sở kinh doanh chia sẻ phòng ở, phòng làm việc đăng ký ở các ứng dụng khác⁶. Đối với loại hình kinh tế chia sẻ kết hợp văn phòng - khách sạn, theo số liệu thống kê các dự án bất động sản do Bộ Xây Dựng thẩm định thiết kế cơ sở, từ năm 2015 đến hết năm 2019 có khoảng trên 58.000 căn hộ Officetel đã được đầu tư xây dựng thuộc trên 130 dự án, trong đó có 60 dự án với trên 17.000 căn officetel và trên 70 dự án với khoảng trên 41.000 căn Condotel⁷. Ngoài ra, còn hàng chục nghìn căn Condotel, officetel đã được đầu tư xây dựng tại các dự án đầu tư do các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương thẩm định thiết kế cơ sở theo thẩm quyền. Tính riêng năm 2019, tổng số căn hộ Officetel tại các dự án được Bộ Xây dựng thẩm định là 702 căn⁸.

- Trong lĩnh vực tài chính - ngân hàng, loại hình Fintech đang thu hút sự quan tâm

đặc biệt của các công ty, doanh nghiệp công nghệ lớn như FPT, Viettel, VNPT... qua các hoạt động trực tiếp và gián tiếp như đầu tư hình thành các công ty Fintech, thành lập các quỹ đầu tư, vườn ươm hỗ trợ doanh nghiệp khởi nghiệp Fintech... Các nhà đầu tư nước ngoài cũng rất quan tâm đến thị trường cho vay tiêu dùng của Việt Nam, trong số khoảng 100 công ty P2P lending đã đi vào hoạt động chính thức và đang trong giai đoạn thử nghiệm ở Việt Nam, phần lớn là các công ty của nhà đầu tư nước ngoài (Tima, Trust Circle, Lendomo, Wecash, Interloan...). Trong đó, có một số công ty P2P lending có nguồn gốc từ Trung Quốc, Nga, Singapore, Indonesia...⁹.

Những số liệu thống kê trên đây đã cho thấy, mặc dù mới phát triển ở thị trường Việt Nam, kinh tế chia sẻ đã có sự phát triển nhanh chóng. Với quy mô dân số Việt Nam năm 2019 là 96,2 triệu người, trong đó 68,8% dân số đang sử dụng điện thoại di động (tương đương 64 triệu người) và tỷ lệ người dân tiếp cận internet ở mức cao trong khu vực, tỷ lệ lao động trẻ tuổi cao và thu nhập của người dân không ngừng tăng lên, Việt Nam đang là thị trường tiềm năng thu hút đầu tư phát triển kinh tế nói chung và kinh doanh theo mô hình kinh tế chia sẻ nói riêng¹⁰.

Ngày 12/8/2019, Thủ tướng Chính phủ Nguyễn Xuân Phúc đã ký Quyết định

5. https://pbgdpl.hanoi.gov.vn/tin-noi-bat/-/asset_publisher/sxBNLsQSLyY8/content/nhieu-van-e-phap-ly-can-hoan-thien-e-phat-trien-mo-hinh-kinh-te-chia-se?_101_INSTANCE_sxBNLsQSLyY8_viewMode=view, truy cập ngày 14/12/2020.

6. Bộ Kế hoạch và Đầu tư, tldd.

7. Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Dự thảo Báo cáo đánh giá tác động của một số loại hình kinh tế chia sẻ chính tới nền kinh tế, tr.6. Nguồn: <http://www.mpi.gov.vn/Pages/tinbai.aspx?idTin=48375&idcm=140>, truy cập ngày 03/2/2021.

8. <https://taichinhdoanhnghiep.net.vn/nguy-co-that-thu-thue-tu-cac-loai-hinh-kinh-te-chia-se-d17304.html>, truy cập ngày 14/12/2020.

9. <https://taichinhdoanhnghiep.net.vn/nguy-co-that-thu-thue-tu-cac-loai-hinh-kinh-te-chia-se-d17304.html>, truy cập ngày 14/12/2020..

10. Bộ Kế hoạch và Đầu tư, tldd.

số 999/QĐ-TTg phê duyệt Đề án Thúc đẩy mô hình kinh tế chia sẻ với mục tiêu đảm bảo môi trường kinh doanh bình đẳng giữa các doanh nghiệp kinh doanh theo mô hình kinh tế chia sẻ và kinh tế truyền thống. Động thái này thể hiện sự chuyển biến trong nhận thức và hành động của Chính phủ trong việc công nhận hình thức kinh doanh mới trên cơ sở tận dụng các nguồn lực, tài nguyên còn dư thừa trong xã hội nhằm tối ưu hóa tài nguyên cũng như các hoạt động kinh tế dựa trên những tiến bộ của khoa học kỹ thuật, đặc biệt là sự phát triển của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Quyết định số 999/QĐ-TTg ngày 12/8/2019 của Thủ tướng Chính phủ đã tạo ra nền tảng pháp lý, có sự hậu thuẫn của Nhà nước giúp cho các công ty công nghệ hoạt động theo mô hình kinh tế chia sẻ, tạo ra một sân chơi chung, cạnh tranh bình đẳng giữa các công ty truyền thống và công ty công nghệ. Điều quan trọng nhất trong phát triển của mô hình kinh tế này là mang lại lợi ích cuối cùng cho người dùng¹¹. Ngày 27/9/2019, Bộ Chính trị cũng đã ban hành Nghị quyết số 52-NQ/TW về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, trong đó

có nhiệm vụ hoàn thiện thể chế tạo thuận lợi cho việc chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và quá trình chuyển đổi số quốc gia – nền tảng quan trọng thúc đẩy sự phát triển của mô hình kinh tế chia sẻ. Nghị quyết số 52/NQ-TW cũng chỉ rõ: Xây dựng cơ chế quản lý phù hợp với môi trường kinh doanh số, tạo thuận lợi cho đổi mới sáng tạo. Sớm ban hành khung thể chế thử nghiệm có kiểm soát đối với các công nghệ, sản phẩm, dịch vụ, mô hình kinh doanh mới hình thành từ cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Quy định rõ phạm vi không gian và thời gian thử nghiệm. Nghiên cứu, xây dựng các khu thử nghiệm dành cho doanh nghiệp công nghệ theo mô hình tiên tiến của thế giới. Thực hiện định danh, công nhận, xây dựng hệ thống tiêu chuẩn, quy chuẩn đối với các sản phẩm, công nghệ, mô hình kinh doanh mới¹².

2. Thực hiện quyền tự do kinh doanh trong nền kinh tế chia sẻ

Hiến pháp năm 2013 và các văn bản quy phạm pháp luật Việt Nam đã quy định khá chi tiết về quyền tự do kinh doanh¹³, đồng thời thị trường Việt Nam cũng được đánh giá

11. TS. Chu Thị Hoa, t.lđd.

12. Nghị quyết số 52-NQ/TW về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư.

13. *Hiến pháp năm 1946*: Chỉ ghi nhận quyền tư hữu tài sản (Điều 12); toàn văn Hiến pháp không có điều nào quy định trực tiếp về quyền tự do kinh doanh và hoạt động của các thành phần kinh tế. *Hiến pháp năm 1959* và *Hiến pháp năm 1980*: Tự do kinh doanh và hoạt động của các thành phần kinh tế khác ngoài Nhà nước không được khuyến khích. *Hiến pháp năm 1992* (được sửa đổi, bổ sung năm 2001): Bước đầu ghi nhận quyền tự do kinh doanh “tự do đóng”, theo đó công dân có quyền tự do kinh doanh theo quy định của pháp luật (Điều 57). *Hiến pháp năm 2013* đã có một bước tiến mới so với các bản Hiến pháp trước đây, cởi mở hơn với nguyên tắc: “*Mọi người có quyền tự do kinh doanh trong những ngành nghề mà pháp luật không cấm*” (Điều 33).

- Khoản 1, 2 Điều 5 Luật đầu tư năm 2014 khẳng định “*Nhà đầu tư được quyền thực hiện hoạt động đầu tư kinh doanh trong các ngành, nghề mà Luật này không cấm*”, “*Nhà đầu tư được tự chủ quyết định hoạt động đầu tư kinh doanh theo quy định của Luật này và quy định khác của pháp luật có liên quan; ...*”. Luật đầu tư năm 2020 tiếp tục tái khẳng định các quyền trên cũng tại Điều 5 “*1. Nhà đầu tư có quyền thực hiện hoạt động đầu tư kinh doanh trong các ngành, nghề mà Luật này không cấm. Đối với ngành, nghề đầu tư kinh doanh có điều kiện thì nhà đầu tư phải đáp ứng các điều kiện đầu tư kinh doanh theo quy định của pháp luật. 2. Nhà đầu tư được tự quyết định và tự chịu trách nhiệm về hoạt động đầu tư kinh doanh theo quy định của Luật này và quy định khác của pháp luật có liên quan...*”.

là khá tiềm năng để phát triển nền kinh tế chia sẻ. Tuy nhiên, trong nền kinh tế chia sẻ, việc hiện thực hóa quyền tự do kinh doanh gặp phải một số vấn đề sau đây:

Một là, giữa “ghi nhận” quyền tự do kinh doanh và “bảo đảm thực thi” quyền này trên thực tế vẫn còn tồn tại khoảng cách.

- *Quyền tự do lựa chọn ngành nghề kinh doanh*: Về lý thuyết, công dân được chọn kinh doanh các ngành nghề mà pháp luật không cấm. Tuy nhiên, thực tiễn thi hành pháp luật cho thấy, nguyên tắc này không phải khi nào cũng được thực thi. Đặc biệt, trong nền kinh tế chia sẻ, những ngành nghề kinh doanh mới (không quen thuộc với cơ quan quản lý nhà nước) thì người dân gặp khó khăn khi đăng ký thành lập doanh nghiệp kinh doanh những ngành nghề này. Do một số loại hình không nằm trong danh mục ngành nghề kinh doanh hoặc chưa xác định được ngành nghề kinh doanh, việc cấp giấy phép hoạt động đối với doanh nghiệp hoạt động theo mô hình kinh tế chia sẻ còn vướng mắc, gây ra nhiều tranh luận về việc có nên hay không bổ sung các quy định của pháp luật về kinh tế chia sẻ. Trên thực tế, các mô hình kinh doanh mới được đăng ký vào ngành “dịch vụ khác” hoặc có thể sẽ không được đăng ký kinh doanh. Ví dụ, ngành nghề kinh doanh liên quan đến những ứng dụng của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư như “tiền mã hóa”, “dịch vụ cho vay ngang hàng”... vẫn chưa đăng ký kinh doanh ở Việt Nam.

Nhìn sang các nước trong khu vực, ví dụ Singapore, từ tháng 5/2016, Văn phòng Quỹ Nghiên cứu quốc gia Singapore về Fintech được thành lập để phục vụ toàn diện cho mọi vấn đề liên quan đến Fintech,

thúc đẩy Singapore trở thành trung tâm Fintech của khu vực và thế giới. Tháng 12/2016, Cơ quan Tiền tệ Singapore (MAS) đã ban hành Sandbox (Khung pháp lý thử nghiệm trong phạm vi hạn chế) cho phép các tổ chức tài chính cũng như phi tài chính được trải nghiệm các giải pháp Fintech trong môi trường thực tiễn có kiểm soát¹⁴. Ở Việt Nam, Quyết định số 999/QĐ-TTg ngày 12/8/2019 của Thủ tướng Chính phủ đã giao trách nhiệm cho các Bộ/Ban/Ngành xây dựng và phát triển hệ sinh thái cho kinh doanh, đầu tư theo mô hình kinh tế chia sẻ, trong đó có nhiệm vụ xây dựng trình Chính phủ ban hành Sandbox cho các ngành nghề kinh doanh mới trong nền kinh tế chia sẻ. Tuy nhiên, đến thời điểm tháng 11/2020, Sandbox do Ngân hàng Nhà nước soạn thảo (Nghị định về cơ chế thử nghiệm có kiểm soát hoạt động công nghệ tài chính (Fintech) trong hoạt động ngân hàng) vẫn đang trong quá trình lấy ý kiến về bộ hồ sơ lập đề nghị xây dựng Nghị định.

- Về *Quyền tự do lựa chọn hình thức, cách thức huy động vốn*: Về lý thuyết, cá nhân kinh doanh hay doanh nghiệp được tự do, chủ động quyết định việc tăng vốn vay hay tăng vốn điều lệ; cách thức tăng vốn vay thông qua hợp đồng hay thông qua việc phát hành trái phiếu. Tuy nhiên, các cách thức huy động vốn dành cho doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo, kinh doanh theo mô hình kinh tế chia sẻ thì đang còn là khoảng trống. Một công ty khởi nghiệp sáng tạo nếu muốn huy động vốn qua các kênh thông thường, ví dụ như vay vốn ngân hàng sẽ rất khó thực hiện được. Vì vậy, doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo có thể cân nhắc các phương thức huy động vốn từ

14. Xem thêm TS. Chu Thị Hoa & Onpun (2019), *Sandbox: Cơ chế thử nghiệm áp dụng trong phạm vi hạn chế - kinh nghiệm quốc tế và một số gợi ý cho Việt Nam*, Tạp chí Nghiên cứu Lập pháp, 2019, Số 15 (391), tr. 58-64.

các nhà đầu tư thiên thần, quỹ đầu tư mạo hiểm, hay gọi vốn qua phát hành tiền điện tử (ICO), qua sàn giao dịch (IEO), qua phát hành các dịch vụ mã thông báo chứng khoán (STO),...

Kể từ khi hoạt động ICO đầu tiên được thực hiện năm 2013, kênh huy động này đã giúp các startup huy động được hàng tỷ USD (riêng trong năm 2017 con số vốn huy động được thông qua ICO là hơn 4 tỷ USD¹⁵; tháng 8/2017, dự án Filecoin huy động được 252 triệu USD chỉ sau hơn 30 phút mặc dù chỉ mở cửa cho các nhà đầu tư được chứng nhận, không mở cửa cho các nhà đầu tư đại trà, nhà đầu tư nhận được token Filecoin và sau đó có thể đổi sang các loại tiền tệ khác.¹⁶ Năm 2018 đã có 1.253 đợt ICOs với số vốn huy động được khoảng 8 tỷ USD¹⁷). Nếu như trong hoạt động chào bán chứng khoán lần đầu tiên ra công chúng - IPO (hoạt động thường được đem ra so sánh với ICO), công ty sẽ phát hành cổ phiếu lần đầu ra công chúng và các nhà đầu tư sẽ được quyền sở hữu cổ phiếu của công ty, thì trong ICO nhà đầu tư sẽ nhận về đồng tiền kỹ thuật số được phát hành dựa trên ứng dụng blockchain. Đồng tiền kỹ thuật số (hay còn gọi là tiền mã hóa) này cũng chính là loại tiền tệ được

sử dụng trong dự án mà nhà đầu tư tài trợ, đồng thời nó còn có thể được giao dịch như một loại tài sản đầu cơ mà nhà đầu tư thường hy vọng đồng tiền số sẽ tăng giá khi dự án thành công. Điểm khác biệt lớn thứ hai giữa ICO và IPO là trong khi IPO chịu sự kiểm soát tương đối chặt chẽ của Ủy ban chứng khoán thì sự kiểm soát dành cho ICO lại “lỏng lẻo” hơn¹⁸. Nếu trước khi IPO công ty phải công bố bản cáo bạch đã được kiểm toán thì các nhà phát hành trong ICO chỉ cần đưa ra “white paper” - bản báo cáo miêu tả tham vọng phát triển của dự án¹⁹.

Hiện nay ở Việt Nam, các hình thức gọi vốn ICO, STO... hiện vẫn chưa được công nhận, trong khi đó, đây lại chính là những hình thức gọi vốn thông dụng đối với doanh nghiệp hoạt động theo mô hình kinh tế chia sẻ.

Hai là, tư duy quản không được hoặc chưa hiểu rõ thì “cắm” gây cản trở việc thực thi quyền tự do kinh doanh trong nền kinh tế chia sẻ.

Hiện nay, việc các cá nhân, tổ chức đầu tư, sở hữu các loại tiền mã hóa như là một loại tài sản tiềm ẩn rất nhiều rủi ro vì không được pháp luật bảo vệ. Trong khi Ngân

15. 10 vụ gọi vốn bằng tiền ảo lớn nhất năm 2017, <https://tapchitaichinh.vn/tai-chinh-quoc-te/10-vu-goi-von-bang-tien-ao-lon-nhat-nam-2017-133974.html>, truy cập ngày 03/2/2021.

16. Giải mã các vụ ICO - nơi 1 startup có thể gọi vốn trăm triệu USD chỉ trong 30 phút, <http://cafef.vn/giai-ma-cac-vu-ico-noi-1-startup-co-the-goi-von-tram-trieu-usd-chi-trong-30-phut-20170913142246471.chn>, truy cập ngày 03/2/2021.

17. IEO, ICO, STO và bây giờ là IDO – Đây là cách gọi vốn cho các công ty Crypto vào năm 2019? <https://www.tapchibitcoin.vn/ieo-ico-sto-va-bay-gio-la-ido-dau-la-cach-goi-von-cho-cac-cong-ty-crypto-vaonam-2019.html>, truy cập ngày 03/2/2021.

18. Tháng 8/2017, Ủy ban chứng khoán và hối đoái Hoa Kỳ đã thông báo hoạt động ICO nên được coi là hoạt động phát hành chứng khoán và do đó cần phải được kiểm soát chặt chẽ như hoạt động IPO. Riêng tại Singapore, hoạt động ICO sẽ được chia thành 02 loại, nếu là phát hành xu token dưới dạng chứng khoán thì sẽ chịu sự điều chỉnh của pháp luật chứng khoán và quản lý ngoại hối; nếu là phát hành token tiện ích thì sẽ được hoạt động theo khung pháp lý thí điểm Sandbox.

19. TS. Chu Thị Hoa, *Fundraising through new channels – opportunities and legal challenges*, Vietnam Law & Legal forum Vol.26-No.303/2019, tr. 20-24.

hàng nhà nước khuyến cáo các tổ chức, cá nhân không nên đầu tư, nắm giữ, thực hiện các giao dịch liên quan đến các loại tiền mã hóa, đồng thời cấm các tổ chức tín dụng sử dụng các loại tiền mã hóa như một loại tiền tệ hoặc phương tiện thanh toán khi cung ứng dịch vụ cho khách hàng, thì trên thị trường tự do, người dân vẫn mua bán, đầu tư các loại tiền mã hóa trên một số sàn giao dịch.

Trên thực tế, các hoạt động đầu tư, giao dịch, và huy động vốn bằng tiền ảo vẫn đang diễn ra mạnh mẽ tại Việt Nam, mặc dù chưa có khung pháp lý điều chỉnh. Những hoạt động đầu tư này hoàn toàn nằm ngoài sự quản lý của cơ quan nhà nước. Điều này dẫn đến tình trạng một số cá nhân, tổ chức lợi dụng lỗ hổng về pháp lý, tính phức tạp về công nghệ và sự thiếu hiểu biết của công chúng để huy động vốn trái phép hoặc lừa đảo, chiếm đoạt tài sản gây thiệt hại cho tổ chức, cá nhân và làm phức tạp thêm tình hình kinh tế - xã hội. Khi hàng loạt câu hỏi về việc khởi nghiệp trong lĩnh vực công nghệ, đầu tư, kinh doanh, quản lý tiền mã hóa... vẫn còn bỏ ngõ ở Việt Nam như hiện nay thì đây chính là mảnh đất màu mỡ để “rủi ro” len lỏi khắp ngõ ngách trong cuộc sống. Khoảng trống của pháp luật đã tạo ra “đất” để một số loại tội phạm thực hiện các giao dịch phi pháp... qua các hình thức kinh doanh, gọi vốn, mua bán tiền mã hóa trá hình mà vụ đổ bể tiền ảo iFan gây chấn động vừa qua là một ví dụ²⁰.

Theo thống kê, Ngân hàng Nhà nước đã cấp phép cho 9 tổ chức tín dụng phi ngân hàng thực hiện thí điểm dịch vụ ví

điện tử (một hình thức của tiền ảo) bao gồm: MobiVi, VietUnion, VNPAY, VinaPay, Smartlink, M_Service, VNPT-EPAY...²¹ Ngày 27/8/2018, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 1255/QĐ-TTg về phê duyệt Đề án hoàn thiện khung pháp lý để quản lý, xử lý đối với các loại tài sản ảo, tiền điện tử, tiền ảo. Theo Đề án này, việc xây dựng khung pháp lý về tiền ảo sẽ góp phần bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của các nhà đầu tư trong và ngoài nước tại Việt Nam; hạn chế, ngăn chặn và kiểm soát có hiệu quả các rủi ro, lạm dụng liên quan; cụ thể hóa các chế định về quyền tài sản trong Bộ luật Dân sự năm 2015 trong lĩnh vực tài sản ảo, tiền điện tử, tiền ảo. Tuy nhiên, đến thời điểm hiện tại, vẫn chưa có văn bản pháp lý nào liên quan đến nội dung này được ban hành.

Ba là, tính cạnh tranh của thể chế pháp luật về quyền tự do kinh doanh trong nền kinh tế chia sẻ chưa cao; phản ứng chính sách còn chưa nhanh nhạy, chưa bắt kịp với những biến động của kinh tế thị trường, nhất là trong việc ứng dụng các mô hình kinh doanh mới, cũng như việc ứng dụng các thành tựu công nghệ mới của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, chưa tạo được khung pháp lý tin cậy cho hoạt động khởi nghiệp sáng tạo.

Năm 2019, Bảng xếp hạng của WEF xếp hạng 141 nền kinh tế (chiếm 99% GDP thế giới) qua 103 chỉ số được nhóm thành 12 trụ cột cho thấy, năng lực cạnh tranh toàn cầu 4.0 của Việt Nam đã cải thiện vượt trội, song vẫn còn nhiều thách thức. Chỉ số về quy định pháp lý thích ứng linh hoạt với mô

20. TS. Chu Thị Hoa, Singapore với cơ chế pháp lý thử nghiệm áp dụng trong phạm vi hạn chế Sandbox, <https://moj.gov.vn/qt/tintuc/Pages/nguyen-cuu-trao-doi.aspx?ItemID=2460>, truy cập ngày 22/12/2020.

21. <https://kiemsat.vn/xay-dung-va-hoan-thien-khung-phap-ly-ve-tien-ao-giai-phap-phong-ngua-toi-pham-lua-dao-theo-phuong-thuc-da-cap-trong-thoi-ky-cach-mang-cong-nghiep-4-0-57889.html>, truy cập ngày 22/12/2020.

hình kinh doanh số còn thấp điểm và thấp hạng (43,1 điểm và ở vị trí 71)²².

Tính cạnh tranh của thể chế pháp luật về quyền tự do kinh doanh trong nền kinh tế chia sẻ ở Việt Nam chưa cao có thể dẫn đến một hệ lụy là một số doanh nghiệp Việt Nam đã lựa chọn khởi nghiệp ở các quốc gia khác trong khu vực, nơi mà thể chế cho các hoạt động khởi nghiệp sáng tạo linh hoạt hơn. Doanh nghiệp hoạt động tại Việt Nam, do đội ngũ người Việt sáng lập ra nhưng lại đăng ký kinh doanh tại Singapore, là thực tế của nhiều startup hiện nay²³. Hiện nay, với nhiều chính sách ưu đãi như thủ tục mở công ty đơn giản, miễn giảm thuế trong các năm đầu tiên, hỗ trợ doanh nghiệp nước ngoài mở công ty ở sở tại, hệ sinh thái khởi nghiệp linh động với cơ chế cho phép áp dụng Sandbox, cơ hội gọi vốn và vươn ra thế giới dễ dàng hơn,... Singapore đang trở thành điểm dừng chân của các startup ngoại, trong đó có Việt Nam.

3. Kết luận

Những phân tích trên đây cho thấy, những hạn chế trong pháp luật về quyền tự do kinh doanh đối với những ngành nghề kinh doanh mới, khởi nghiệp sáng tạo cần phải được sớm hoàn thiện và được tổ chức thực hiện nghiêm minh để tạo khung khổ pháp lý thuận lợi, an toàn cho các hoạt động đầu tư kinh doanh. Chúng tôi cho rằng, để hoàn thiện pháp luật về quyền tự do kinh doanh trong nền kinh tế chia sẻ để tận dụng các cơ hội do các cuộc Cách mạng khoa học công nghệ tạo ra cần thực hiện một số giải pháp sau:

(i) Rà soát, nghiên cứu sửa đổi, bổ sung các quy định liên quan tới điều kiện kinh doanh và hoạt động của doanh nghiệp trong một số luật và văn bản hướng dẫn thi hành như: Luật Doanh nghiệp, Luật Đầu tư,... theo hướng tạo quy định rõ ràng, thuận lợi cho đăng ký và hoạt động của doanh nghiệp. Các quy định cần được xây dựng trên quan điểm doanh nghiệp được làm những gì pháp luật không cấm để không làm mất cơ hội kinh doanh của doanh nghiệp, đặc biệt là đối với những loại hình kinh doanh mới theo mô hình kinh tế chia sẻ mà chưa có trong danh mục ngành nghề kinh doanh (ví dụ dịch vụ tài chính cho vay ngang hàng P2P,...) cần khẩn trương bổ sung quy định thí điểm cấp phép cho các loại hình này đi vào hoạt động²⁴.

(ii) Bảo đảm sự đồng bộ giữa ghi nhận quyền tự do kinh doanh và đảm bảo thực thi quyền, tránh tình trạng pháp luật ghi nhận quyền nhưng yếu về mặt đảm bảo cho các chủ thể thực thi quyền.

(iii) Đổi mới tư duy lập pháp theo hướng “mở” và “linh động” đồng hành cùng các doanh nghiệp khởi nghiệp sáng tạo. Đối với những vấn đề mới cần hình thành cơ chế quản lý thử nghiệm (Sandbox). Thực hiện cơ chế khung pháp lý thử nghiệm (Regulatory Sandbox) cho việc triển khai và ứng dụng các công nghệ mới trong mô hình kinh tế chia sẻ, trong đó, lưu ý nói lỏng các điều kiện kinh doanh truyền thống, hạ thấp các rào cản về gia nhập thị trường đối với các starts-ups... để các doanh nghiệp hoạt động thử nghiệm, dần dần hoàn thiện công nghệ và đáp ứng các yêu cầu quản lý ■

22 <http://baochinhphu.vn/Kinh-te/Nang-luc-canh-tranh-toan-cau-40-cua-Viet-Nam-qua-tung-chi-so/377005.vgp>, truy cập ngày 22/12/2020.

23. Startup Việt “chạy” sang Singapore khởi nghiệp: Nên mừng hay lo? <http://cafebiz.vn/startup-viet-chay-sang-singapore-khoi-nghiep-nen-mung-hay-lo-20190414075401574.chn>; truy cập ngày 18/6/2019.

24. TS. Chu Thị Hoa, “Kinh tế chia sẻ trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0 và một số yêu cầu về xây dựng pháp luật ở Việt Nam hiện nay”, Tạp chí Nghề luật số 7/2019, tr. 24-31.